

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการท่องเที่ยวของกรมรมพิเศษที่ 5 อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกันโดยอาจเป็นปัญหาเกี่ยวโยงร่วมกันในหลายประเด็น โดยผู้รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวอาจดูแลไม่ทั่วถึงมองข้ามปัญหาด้านต่างๆ ปัญหาเกิดการสะสมไม่ได้รับการแก้ไขในทันที เนื่องจากนโยบายในการจัดชุดครูฝึกต้องจัดหมุนเวียนตามวงรอบ กระทั่งปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ อาจเป็นเพียงการปฏิบัติภารกิจเพื่อให้ภารกิจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของหน่วยเหนือเพียงประการเดียว โดยผลการฝึกและการบริหารจัดการไม่ประสบความสำเร็จในเชิงจิตวิทยา โดยไม่สามารถสร้างความประทับใจและแรงดึงดูดต่อนักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร สถาบันการศึกษาไม่กลับเข้ามาใช้บริการซ้ำมากเท่าที่ควร ดังนั้น ในการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานโครงการท่องเที่ยวกรมรมพิเศษที่ 5 จึงศึกษาโดยอาศัย กรอบแนวคิด ทฤษฎี ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)
- 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
- 2.3 แนวคิดพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Social Participation)
- 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)

2.1.2 ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2540: 398-399) สรุปความหมายการนำนโยบายไปปฏิบัติของ Walter William และ Danial A Mazmanial and Pual A.Sabiter ดังนี้

William (1971: 144) ความหมาย การนำนโยบายไปปฏิบัติบนพื้นฐานทฤษฎีองค์กร โดยถือว่าความสามารถขององค์กร คือปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

- 1) องค์กรต้องสามารถรวมคน และทรัพยากรขององค์กรทั้งหมดให้มีเอกภาพ ซึ่งจะพบในผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำ” (Leadership) โดยให้ความสำคัญต่อพลังความร่วมมือขององค์กร

2) กระตุ้นการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์กร ให้เข้าใจต่อวัตถุประสงค์ชัดเจน การใช้ปัจจัยกระตุ้น (Motivative) กำหนดสิ่งจูงใจ (Intention) สร้างขวัญและกำลังใจ (Moral)

ดังนั้น ขอบเขตการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแนวคิดของ William จึงเป็นเรื่องสมรรถนะความสามารถองค์กรต่อการปฏิบัติงานที่รับมอบให้บรรลุวัตถุประสงค์มีประสิทธิภาพ

Mazmanian and Sabiter (1989: 20 - 21) สรุปว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จ ตามเป้าประสงค์นโยบายที่กำหนด เป็นการทำงานร่วมกันที่มีขั้นตอน กฎระเบียบ การคาดการณ์ รวมทั้งผลลัพธ์จากการทำงาน การทบทวนปรับปรุง กฎ ระเบียบ วิธีการปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้การทำงานดีขึ้น Nakamura and Pinderhughes (1981: 3) ชี้ว่า การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นการประเมินผลสำเร็จของกิจการในการปฏิบัติตามนโยบาย โดยสามารถนำนโยบายกว้างๆ ที่กำหนดไว้มาแยกเฉพาะเจาะจงเป็นเรื่องๆ ได้หรือไม่ ผู้ปฏิบัติมีส่วนร่วมตัดสินใจมากน้อยเพียงใด ระดับการบรรลุเป้าหมายจึงขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ในการแปลงนโยบายไปปฏิบัติ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจชัดเจนว่าอะไรคือวัตถุประสงค์นโยบาย

คำนิยามการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นการทำให้สำเร็จ (To carry out) บรรลุ (Accomplish) พึงพอใจ (Fullfill) เกิดผลผลิต (Produce) สมบูรณ์ (Complete) ต้องมีเวลาเพียงพอเพื่อวิเคราะห์ผลสำเร็จในอนาคต บางครั้งสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับพลังผลักดันของผู้กำหนดนโยบายด้วย

ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542: 167 – 169)

เมื่อได้ทราบความหมาย การนำนโยบายไปปฏิบัติแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการที่ควรพิจารณาถึงคือ บุคคลและผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อจะได้ทราบถึงปฏิสัมพันธ์และความประสานสอดคล้องระหว่างกันและกัน ในขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ขั้นตอนสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีดังนี้

1. การตีความนโยบาย การวางแผนรายละเอียด กฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ที่กำหนดมักพบว่ามียรายละเอียดไม่มาก หน่วยงานหรือองค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ต้องแปลงแนวนโยบายนั้น เป็นแผนงาน โครงการ กฎ ระเบียบ คำสั่ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติระดับล่างเข้าใจชัดเจนว่าตนจะต้องดำเนินการอย่างไร

2. การจัดองค์กร นับเป็นขั้นตอนสำคัญอีกประการ เพราะมีความจำเป็นจะต้องมีองค์กรกำกับดูแลการนำนโยบายไปปฏิบัติ การจัดองค์กรในทางปฏิบัติ แบ่งได้ 3 ลักษณะคือ

(1) การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นภารกิจเสริม หน่วยงานเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยเป็นเพียงเพิ่มกิจกรรมมากขึ้น หรืออีกลักษณะอาจเป็นภารกิจเชื่อมโยงหลายหน่วยงาน กระทรวงเดียวกัน หรือต่างกรม กระทรวง อาจเป็นได้

(2) การจัดตั้งองค์กรใหม่รองรับโดยเฉพาะ หากพบว่าการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นมีความจำเป็นและไม่มีหน่วยงานลักษณะความสามารถจำเพาะ จำเป็นต้องจัดตั้งหน่วยงานใหม่ กระทั่งการจัดตั้งองค์กรเป็นเอกเทศขึ้นใหม่ อาจมีสถานะเป็นกรมหรือเทียบเท่ากรม ขึ้นตรงต่อส่วนกลางได้เช่นกัน

(3) การจัดรูปแบบพิเศษ โดยการดึงทรัพยากร บุคลากร จากหน่วยงานอื่น จัดตั้งเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการดำเนินการ

3. การระดมทรัพยากรเป็นการเฉพาะ เพื่อการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรง จนบรรลุวัตถุประสงค์ เงื่อนไขสำคัญอีกประการคือ การระดมทรัพยากรการบริหารมาแปลงให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยทรัพยากรเหล่านี้ ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ ซึ่งหากขาดแคลนจะกระทบต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน การวางแผนที่ดีมิได้เป็นการประกันว่า นโยบายจะบรรลุผลสำเร็จหากขาดการสนับสนุนทรัพยากรดังกล่าว เพียงพอ และเหมาะสม

4. ผลประโยชน์จากการใช้นโยบาย ซึ่งจะนำไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดปัจจุบัน ประโยชน์อาจอยู่ในรูปสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาล 30 บาท รักษาทุกโรค การศึกษาหลักสูตรในสถาบันต่างๆ บางอย่างจำเป็นต้องขอเข้าใช้บริการจึงจะได้รับการสนองตอบ เช่น การยื่นคำร้องขอคัดสำเนาเอกสารสำคัญ การยื่นขอจดทะเบียนการค้า การขอจัดตั้งบริษัทการค้า การยื่นเอกสารขอก่อสร้าง ยังมีกรใช้บริการลักษณะตรงข้ามที่ได้กล่าวแล้ว คือผลประโยชน์ในลักษณะบังคับ ขู่ห้าม เพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบของชุมชนและสังคมส่วนรวม การเสียภาษี การตรวจคัดเลือกเกณฑ์ทหารเพื่อรับใช้ชาติ การปฏิบัติตามกฎจราจร

ปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ (เพ็งอึ้ง : 169 - 177) โดยทั่วไปปัญหาต่างๆ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ มักพบปัญหาหกรวม 5 ประการดังนี้ ปัญหาด้านสมรรถนะ ปัญหาด้านการควบคุม ปัญหาด้านอำนาจความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ ปัญหาด้านการสนับสนุนและความผูกพันขององค์กรหรือบุคคลสำคัญ

1. ปัญหาด้านสมรรถนะ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะนโยบายนั้นจะเป็นประเภทใดก็ตามอาจกล่าวได้ว่า โดยส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับหน่วยงานรับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความสามารถในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้นได้มากน้อย

เพียงใด ดังนั้น ปัญหาหลักประการหนึ่งของการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ปัญหาด้านสมรรถนะ ปัญหาในลักษณะดังกล่าวจะมีมากน้อยเพียงใด อาจมีปัจจัยย่อยอีกหลายประการ อาทิ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านเงินทุน ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ กระทั่งปัจจัยด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ปัจจัยด้านบุคลากร ปัญหาสมรรถนะมีมากน้อยเพียงใด ขอมุ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้ ประการแรก นโยบายที่จะนำไปปฏิบัติ ต้องการบุคลากร จำนวนเท่าใด ประเภทใด และต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ประการที่สอง บุคลากรที่ต้องการนั้นมีอยู่แล้วในระบบราชการหรือไม่ หากมีอยู่แล้วบุคลากรนั้นมีคุณภาพ ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติตามนโยบายมากน้อยเพียงใด และบุคลากรเหล่านี้มีความตั้งใจ ยินดี ที่จะมาร่วมปฏิบัติตามนโยบายนั้นหรือไม่ ประการที่สาม หากไม่มีบุคลากรที่ต้องการในระบบราชการ หรือมีไม่เพียงพอ หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติจะสามารถหาบุคลากรได้หรือไม่ และมีความสามารถรวมทั้งดึงดูดบุคลากรประเภทนั้นมาร่วมปฏิบัติงานในนโยบายหรือโครงการได้อย่างไร สรุปปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติมักเกิดขึ้น หากไม่สามารถจัดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ อย่างเหมาะสม

1.2 ปัจจัยด้านเงินทุน ปัญหาด้านสมรรถนะจะพบมากขึ้นหากหน่วยงานรับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขการใช้เงินทุน หากหน่วยการใช้เงินมีมาก หรือมีกฎระเบียบ ข้อบังคับมากจนขาดความยืดหยุ่น ยิ่งเป็นการทำลายขั้นตอนสมรรถนะหน่วยปฏิบัติมากขึ้นเท่านั้น ประการสำคัญ หากหน่วยปฏิบัติจำเป็นต้องใช้เงินมากขึ้นเกินกำหนด ความเป็นไปได้มีน้อยเพียงใด หน่วยเจ้าของงบประมาณสามารถตอบสนองได้ทันต่อเวลา หากขาดความยืดหยุ่นจนไม่สามารถตอบสนองได้ ความล่าช้าในการปฏิบัติมักเกิดขึ้น กระทั่งอาจถึงความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นส่วนรวมได้

1.3 ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ วิชาการ เทคโนโลยี ปัญหาด้านสมรรถนะจะมากขึ้น หากหน่วยรับผิดชอบไม่ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้เพียงพอ หรือทันต่อเวลา บางกรณีการปฏิบัติงานตามนโยบาย มีลักษณะงานต้องใช้วิทยาการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านบุคลากรดังกล่าว โดยสรุปภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านสมรรถนะของหน่วยปฏิบัติจะพบมาก หากหน่วยนั้นขาดความพร้อมด้านบุคลากร เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ วิชาการและเทคโนโลยี ปัจจัยดังกล่าวอาจส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530: 224 – 226)

2. ปัญหาด้านการควบคุม ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุม หมายถึงความสามารถในการชี้วัดความก้าวหน้าหรือผลการปฏิบัติงานของนโยบาย แผนงาน โครงการ มีผลงานเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาการนำนโยบายไป

ปฏิบัติจะเพิ่มมากขึ้น หากผู้รับผิดชอบนโยบายนั้นขาดความสามารถควบคุมผลงานของหน่วยปฏิบัติ ปัญหาด้านการควบคุมจะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ประการแรก ความสามารถหน่วยปฏิบัติ แผนงาน โครงการ สอดคล้องกับความต้องการของนโยบายเพียงใด ประการที่สอง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน กิจกรรมของนโยบาย แผนงาน โครงการ ประการที่สาม การกำหนดภารกิจ ตลอดจนมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงานรวมของแผนงาน หรือโครงการนั้นเพียงใด เงื่อนไขทั้งสามประการจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความสามารถในการควบคุมหรือการวัดความก้าวหน้าการปฏิบัติงาน และส่งผลโดยตรงถึงความสำเร็จของปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ ด้วย

3. ปัญหาความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าหน่วยงานรับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติมีสมรรถนะสูงเพียงใด ผู้รับผิดชอบนโยบายมีความสามารถควบคุมผลงานหน่วยปฏิบัติภายใต้ระบบการวัดและติดตามผลสมบูรณ์เพียงใดก็ตาม การนำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน และในทางกลับกันจะประสบผลสำเร็จอย่างมาก หากได้รับความร่วมมือด้วยดีจากผู้ร่วมงาน

4. ปัญหาด้านอำนาจความสัมพันธ์กับองค์กรเกี่ยวข้อง ปัญหาสำคัญอีกประการในการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ปัญหาด้านอำนาจ ความสัมพันธ์กับองค์กรเกี่ยวข้อง ซึ่งการพิจารณาปัญหาด้านนี้ เป็นการก้าวเกินจากขอบเขต ปัญหาด้านสมรรถนะ ปัญหาด้านการควบคุมและปัญหาด้านความร่วมมือและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกหรือหน่วยปฏิบัติ ไปสู่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่องค์กรรับผิดชอบต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีระดับความปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่น อาจเป็นผู้รับผิดชอบมีส่วนเกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติเช่นกัน ปฏิสัมพันธ์อาจเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมือง ซึ่งเน้นการเผชิญหน้า การแสวงหาการสนับสนุน การเจรจาต่อรองการจัดสรรทรัพยากร หรือผลประโยชน์ระหว่างหน่วยงานองค์กรต่างๆ กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติภายใต้ความเข้าใจดังกล่าว ปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ มักพบเกิดจากอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเกี่ยวข้อง โดยจะพบมากขึ้นเพียงใดขึ้นกับเงื่อนไขปลีกย่อยดังนี้

1) ลักษณะและระดับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยนำนโยบายไปปฏิบัติ มีต่อหน่วยรับผิดชอบ และควบคุมนโยบาย

2) ความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติต้องแสวงหาความร่วมมือพึ่งพา หรือทำการตกลงกับหน่วยเกี่ยวข้อง รวมทั้งความเป็นไปได้ของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จะสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้

5. ปัญหาความผูกพันรื่องค์กรและการสนับสนุนจากบุคคลสำคัญ

นโยบายใดๆ หากปราศจากความผูกพันการสนับสนุนจากองค์กรและบุคคลสำคัญ การนำนโยบายไปปฏิบัติอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ บางกรณีส่งผลถึงความล้มเหลวของนโยบายนั้นได้โดยตรงจากนัยดังกล่าว ความผูกพันและการสนับสนุนจากองค์กรหรือบุคคลสำคัญ อาทิ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ นักการเมือง ข้าราชการระดับสูง และสื่อมวลชน นับได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จ โดยอาจได้รับการสนับสนุนด้านการเมือง เงินทุน งบประมาณ ตลอดจนอุปสรรคต่อต้าน คัดค้าน ถ่วงเวลา มากน้อยแตกต่างกัน ตามสภาวะอำนาจและสถานการณ์

กล่าวโดยสรุป ความยากง่ายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไข สภาวะความสัมพันธ์รอบข้าง ดังนี้

ประการแรก หน่วยนำนโยบายไปปฏิบัติมีระดับความสัมพันธ์ กับฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายบริหารมากน้อยเพียงใด บ่อยครั้งพบว่า ขณะการเปลี่ยนแปลงการเมือง และฝ่ายบริหาร มักเป็นสาเหตุเกิดการสะดุดขาดความต่อเนื่อง ฉะนั้นระดับความสัมพันธ์ที่ดี จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อผลแห่งความสำเร็จจึงสมควรตระหนักอย่างยิ่ง

ประการที่สอง กลุ่มอิทธิพล ผลประโยชน์ มักพบเกี่ยวข้องกับระดับชาติ และท้องถิ่น ต้องมีความเข้าใจ ถึงผลประโยชน์บางส่วนอาจต้องสูญเสียไป เพื่อแลกกับการสำเร็จตามวัตถุประสงค์นโยบาย บางกรณีหากขาดความเข้าใจอย่างเพียงพอ อาจนำมาซึ่งปัญหาการคัดค้านต่อต้านนโยบายโดยรวม ได้

ประการที่สาม ระดับความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชนจะช่วยให้สาธารณชน ทราบวัตถุประสงค์นโยบายอย่างแท้จริงซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จ หรือแม้กระทั่งการขมขื่นคัดค้าน เหตุจากขาดความสัมพันธ์

ประการที่สี่ การสนับสนุนจากบุคคลสำคัญในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ บ่อยครั้งพบว่า นโยบายบางเรื่องนับเป็นนโยบายที่ดี หากแต่มิใช่เป็นนโยบายรัฐบาล ความสำเร็จของนโยบายอาจได้รับการตอบรับและสนองตอบน้อยจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ นโยบายกรุงเทพมหานคร ปัจจุบัน การสนับสนุนและความผูกพันบุคคลสำคัญ จึงนับเป็นอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Pual A Sabatier and Daniel A Mazmanian, 1980: 481-504)

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ผลจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เกิดโครงการต่างๆ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นเหตุให้เกิดการประชุมนานาชาติ ด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อสิงหาคม ค.ศ.1990 (2533) จากผลการ

ประชุมได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการนักท่องเที่ยวและของท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของชนรุ่นหลัง และหมายรวมถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทาง เศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศ พร้อมกัน” จึงทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นเหตุให้มีการประชุม Earthsummit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อ 14 มิถุนายน 1992 (2535) โดยที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจของโลก ซึ่งมุ่งสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม พร้อมทั้งสรุปผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และจากผลการประชุม ทำให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. กระแสความต้องการชาวโลก ก่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สถานที่ท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ
2. กระแสความต้องการนักท่องเที่ยวต่อการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว ต้องการได้รับความรู้และเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลิน คือความพึงพอใจรูปแบบใหม่
3. กระแสความต้องการชุมชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและผลประโยชน์ของท้องถิ่นพึงได้รับ และควรเป็นรายได้ที่ยุติธรรมเหมาะสม

2.2.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้อธิบายของคำประกอบและปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการดังนี้

1. Ecotourism Sensitive หมายถึง จิตสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อระบบนิเวศผู้รับผิดชอบได้แก่ ผู้ประกอบการ หน่วยงานรับผิดชอบพื้นที่ นักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในส่วนต่างๆ ฉะนั้นการจัดการ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” จึงต้องนำส่วนประกอบในเรื่องความรับผิดชอบ หรือจิตสำนึกเข้าสู่ผูกมัดกับแนวทาง หรือวิธีการจัดการที่จัดทำขึ้น
2. Low Impact หมายถึง เกิดผลกระทบต่อหรือไม่กระทบเลย ซึ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบ Mass tourism ในปัจจุบันซึ่งพบมีผลกระทบต่ออันข้างสูง ฉะนั้นจะกระทำอย่างไรให้การบริหารจัดการ “ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ” ให้เกิดผลกระทบต่ออันที่น้อยที่สุด ทั้งนี้หมายรวมถึง ไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ถาวร หรือมีปริมาณค่อนข้างมาก แต่จะเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก มีความสะดวกสบายพอควร ประสานสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากที่สุด

3) Educational หมายถึง ต้องมีการให้บริการข้อมูลข่าวสาร เพื่อการศึกษาให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น ควรต้องมีมากกว่าศูนย์บริการ ควรมีทางเดินเท้าเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ออกไปสัมผัส เรียนรู้ธรรมชาติ มีเอกสารข้อมูลพกดัดตัวเป็นคู่มือการเดินทางศึกษาธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ จึงเป็นหน้าที่หน่วยงานเกี่ยวข้อง อาทิ กรมป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ ต้องจัดการให้ความรู้ การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นสำคัญของระบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งต้องมีมัคคุเทศก์ที่มีความสามารถเฉพาะ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต้องจัดการฝึกอบรมมัคคุเทศก์โดยเฉพาะ เพื่อให้มีความรู้เข้าใจระบบนิเวศ สภาพธรรมชาติอย่างแท้จริง

4) Local Benefit หมายถึง การกระจายรายได้โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ บริการท่องเที่ยวตั้งแต่ เรื่องที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ กระทั่งการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผู้นำทาง หรือผู้ให้บริการในขณะที่นักท่องเที่ยวพักอยู่ในพื้นที่ นอกจากนั้นชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) กำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทย พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. เพื่อกระตุ้นจิตสำนึก สร้างความเข้าใจถูกต้องการท่องเที่ยวอย่างได้ความรู้ และรับผิดชอบ
3. เพื่อดำรงรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งคุณภาพชีวิตชุมชนท้องถิ่น

สุรเชษฐ์ เศรษฐ์มาส (2542) หลักสำคัญการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม น้อยที่สุด หรือไม่กระทบเลย
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเน้นเรื่องธรรมชาติ วัฒนธรรมในการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม โดยไม่เน้น เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก
3. องค์ประกอบสำคัญ คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งให้เกิดผลประโยชน์กลับคืนสู่ท้องถิ่น มีการพัฒนาฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยชุมชนและนักท่องเที่ยว
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ยูวดี นีรัตน์ตระกูล (2538) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ต้นทุนทางธรรมชาติอย่างประหยัด มั่นคงและยั่งยืน ต้องกักเงินทุนแก่ธรรมชาติ สังคม ชุมชนท้องถิ่น ความหมายรวมถึง การให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม เรียนรู้กระบวนการจัดการ พร้อมการได้รับผลประโยชน์ที่ยุติธรรมตอบแทน อย่างเป็นกระบวนการทุกขั้นตอน โดยมีทุนสังคมร่วม เป็นหลัก

2.2.2 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Main Element) ประกอบด้วย การพิจารณา ด้านพื้นที่ กิจกรรมท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องและรูปแบบการจัดการ กล่าวคือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวเกี่ยวกับธรรมชาติ เอกลักษณ์ท้องถิ่นเฉพาะ (Identity or Authentic or Endermic or Unique) รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเกี่ยวเนื่องระบบนิเวศ
2. องค์ประกอบจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม การจัดการที่ยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. องค์ประกอบด้านกระบวนการและกิจกรรม เอื้อต่อการเรียนรู้สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึก ชุมชนและนักท่องเที่ยว
4. องค์ประกอบมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

2.2.3 ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยววลักษณะเน้นความสำคัญธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ยึดหลักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมให้ดีที่สุด เพื่อให้สืบทอดถึงคนรุ่นต่อไป
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องจัดการแบบยั่งยืน เชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลัก ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือกระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งดำรงรักษาวิถีชีวิตท้องถิ่น แง่สังคม วัฒนธรรม โดยยึดหลัก ต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว การดำรงความหลากหลายด้านสังคม และวัฒนธรรม
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม การจัดการและผลประโยชน์
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับ ของสถานที่ท่องเที่ยว
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งการมีตลาดด้านบริการท่องเที่ยว ครอบคลุมอนุรักษ์แท้จริง

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจประทับใจ และต้องการเข้ามาท่องเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งถือได้ว่าบรรลุเป้าหมายสูงสุด การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่ม มีความสนใจในกิจกรรมท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน จึงทำให้กิจกรรมท่องเที่ยวต้องมีหลากหลายรูปแบบ ธรรมชาติที่ต่างกัน มีปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนาแน่น โดยพิจารณาถึงสภาพดั้งเดิม คุณค่าที่มีอยู่ในธรรมชาติ เป็นจุดสำคัญ ของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาทิเช่น การเดินป่า ต้องอาศัยสภาพพืชพันธุ์และสัตว์ป่า ตลอดจนภูมิทัศน์ที่น่าสนใจตามธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

2. ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมควรส่งเสริมกิจกรรม มุ่งให้นักท่องเที่ยวเพลิดเพลินสนุกสนาน พึงพอใจใกล้ชิดธรรมชาติและเรียนรู้ธรรมชาติ ผ่านสื่อความหมายทางธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถแบ่งเป็นกลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มกิจกรรมเชิงนิเวศหลัก อาศัยธรรมชาติทั้งหมดในการรองรับ เน้นการเรียนรู้ประสบการณ์ธรรมชาติเป็นหลัก กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

2.1.1 กิจกรรมเดินป่า ระยะทาง ตั้งแต่ 2 กม. ขึ้นไป มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติใกล้ชิด ตามเส้นทางเดินป่ารวมทั้งมีโอกาสเรียนรู้ธรรมชาติจากผู้นำทางที่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติอาจมีการพักแรมท่ามกลางธรรมชาติ สิ่งสำคัญคือ ต้องนำขยะ และสิ่งเหลือใช้อื่นๆ กลับออกมาจากป่าให้หมด

2.1.2 กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติเรื่องต่างๆ ผ่านสื่อความหมายของธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ

2.1.3 กิจกรรมหรือรูปแบบธรรมชาติ บันทึกเทปวีดีโอ เกี่ยวกับธรรมชาติ

2.1.4 กิจกรรมดูนก สิ่งที่สำคัญคือไม่ควรกำหนดเส้นทาง ผ่านรังนก ที่วางไข่จนตลอดจนควบคุมไม่ให้เป็นการรบกวน ฤดูวางไข่ ฤดูผสมพันธุ์ของสัตว์

2.1.5 กิจกรรมศึกษา ถ้ำ

2.1.6 กิจกรรมศึกษา ท้องฟ้า ดวงดาว แผนที่ดาว

2.1.7 กิจกรรม ล่องเรือ ชมธรรมชาติ

2.1.8 กิจกรรม พายเรือ แล่นเรือ

2.1.9 กิจกรรม ดำน้ำ ชมปะการัง

2.1.10 กิจกรรม ดำน้ำลึก

2.2 กลุ่มกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาศัยธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญ โดยเน้นถึงประสบการณ์ หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติไม่มากนักเป็นการใกล้ชิดชมธรรมชาติมากกว่า เช่น กิจกรรมพักผ่อนชมธรรมชาติ การขี่จักรยานเส้นทางธรรมชาติ กิจกรรมไต่เขา กิจกรรมพักผ่อนกางเต็นท์ กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก กิจกรรมล่องแพ กิจกรรมเที่ยวน้ำตก กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ

2.2.5 ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เน้นนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวชมธรรมชาติด้วยจิตสำนึกห่วงใยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆ มักเน้นนักท่องเที่ยวที่อาศัยในเมืองใหญ่ ต้องการดูธรรมชาติบริสุทธิ์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีมาตรการคัดเลือกรักท่องเที่ยวที่สนใจ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งยังช่วยกระตุ้นนักท่องเที่ยวที่มุ่งทำลาย และสร้างความเดือดร้อน รวมทั้งรบกวนสิ่งแวดล้อมและมีความจำเป็นกำหนดเป็นข้อบังคับในการปฏิบัติ การเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน สิริกุล บรรพพงษ์ (อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ตามลำดับความสนใจธรรมชาติเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา (Naturalists) สนใจท่องเที่ยว เพื่อศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ เป็นหลัก
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติ (Nature tourists) นักนิยมไพร จุดสนใจหลักคือ สนใจความงามของธรรมชาติ วิถีชีวิตดั้งเดิม ชุมชน ท้องถิ่น
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวแสวงหาความตื่นเต้นแปลกใหม่ (Mainstream Nature Tourists) มุ่งสนใจธรรมชาติที่ห่างไกล และการเข้าถึงที่ยากลำบาก
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปต้องการ ชื่นชมธรรมชาติ (Casual Tourists) จุดสนใจที่สร้างความหลากหลาย และสะสมประสบการณ์

การท่องเที่ยว เน้นตัวแปรที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อธรรมชาติ หากมีการจัดการที่ดี ไม่ทำลายธรรมชาติหรือกระทบสิ่งแวดล้อม ก็จะมีอายุการท่องเที่ยวที่ยาวนานและยั่งยืน

2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้แก่ประเทศอย่างกว้างขวาง ทั้งในประเทศ พัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา การสร้างความพึงพอใจและประทับใจ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าประเทศอย่างมากที่สุด เป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Mass Tourism) คือ เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุด เกิดรายได้มากที่สุดเพื่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งผลจากการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกทำลายเสื่อมโทรมรวดเร็ว ค.ศ.1992 (2535) เกิดแนวคิด โดยชี้ว่าโลกมีทรัพยากรจำกัด เราไม่สามารถใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยได้ต่อไป การท่องเที่ยวมีส่วนต่อการทำลายธรรมชาติเช่นกัน จึงเกิดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยมีสาเหตุแนวโน้ม 2 ประการ

1. แนวโน้มการอนุรักษ์ สาเหตุการเพิ่มประชากรรวดเร็ว เศรษฐกิจตกต่ำ โดยแนวโน้มการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น อาทิ การตัดไม้ การทำเหมืองแร่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศโดยรวม

2. แนวโน้มการท่องเที่ยว ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา รูปแบบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย สัมผัสธรรมชาติและการศึกษาความรู้ธรรมชาติ เขตวนอุทยานและพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ มีมากขึ้น

จากแนวโน้มดังกล่าว ได้เกิดกระแสเรียกร้องอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐและเอกชน มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดแนวคิด 2 ประการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการเสนอขายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ผลจากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และพัฒนาแบบยั่งยืน ที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อ มีนาคม 1990 (2533) Global'90 Conference มีการกำหนดความหมาย และกล่าวถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อังกูใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การจัดการบริการ อื่นๆ ที่เป็นทั้งปัจจุบันและในอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ จิตความสามารถธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ชุมชนขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ชุมชน มีส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม และเสมอภาค
4. ต้องมีการชี้แจงภายใต้ความปรารถนาของชุมชนท้องถิ่น ในพื้นที่ท่องเที่ยว

กราเดช พษ์วิเชียร (2539) กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน จำเป็น ต้องมีการพิจารณาทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยตลอดการพัฒนา ที่ยั่งยืน ในความหมายทั่วไป คือ การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือน ถึงผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรือหมายถึง การใช้ประโยชน์ เศรษฐกิจ จากวัฒนธรรมหรือ ธรรมชาติ ในระดับที่วัฒนธรรม หรือธรรมชาติคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่ และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการดีเยี่ยม เพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว สามารถดึงดูดใจธุรกิจการท่องเที่ยว มีการปรับปรุงภาพให้มีความเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นได้ รับผลประโยชน์เหมาะสม และยุติธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ โดยมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

Shirley Elber (1992) หลักพื้นฐาน (Principle) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 10 ประการ คือ

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resources Sustainable) คือการใช้ใช้อย่างพอดี และประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนาน
2. การลดบริโภคของเสียเกินจำเป็น (Reducing Over Consumption) ลดการบริโภคที่ เกินจำเป็น ลดจำนวนการมีของเสีย เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการกำจัด (Waste)
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) ความหลากหลายของธรรม ชาติ และวัฒนธรรม
4. รวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าในการวางแผน (Integrating Tourism)
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Involving Local Economics) เป็นการรองรับ กิจกรรมทางเศรษฐกิจท้องถิ่น
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Participation) เป็นการให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่
7. การปรึกษาของผู้เกี่ยวข้องภาครัฐ และเอกชน (Consulting Stakeholder and Public)
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกประเภท ทุกระดับให้มีแนวคิด วิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
9. การตอบสนองตลาดการท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibility) เป็นการ จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว อย่างเพียงพอเพื่อการเผยแพร่
10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Reserch) เป็นการวิจัย ตรวจสอบอย่างมี ประสิทธิภาพ เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว

2.4 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Social Participation)

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สิ่งจำเป็นที่สุด คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม เพื่อลดช่องว่างความแตกต่าง องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจาก ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ ธรรมชาติ ระบบนิเวศมีอยู่จำกัด หากชุมชนไม่เข้มแข็งจะทำให้ การพัฒนาการท่องเที่ยวขาดความยั่งยืนมั่นคง การมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการ และ ชุมชนท้องถิ่น จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

อนุชา เล็กสกุลศิลา (2542) ให้แนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน คือการร่วมโดยคน ชุมชนในขั้นแรก องค์การชุมชนในขั้นต่อไป ซึ่งควรเป็นรูปแบบชมรม สมาคมชุมชน โดยยึดถือ ตามแนวคิด ทฤษฎีใหม่ ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสำคัญ

ศุภฤกษ์ สุรางกูร (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมิได้หลายระดับ ซึ่งใน เรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การผลิตและขายสินค้าหัตถกรรม การมี ผลผลิตของชุมชนจำหน่าย โดยชุมชนเข้มแข็งแล้ว สามารถเป็นผู้ประกอบการ เป็นเจ้าของกิจการ ริสตอร์ท ที่พัก ร้านอาหาร เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ แนวความคิดการมีส่วนร่วมชุมชน ท้องถิ่น ต่อการท่องเที่ยว ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น

รูปแบบที่ 1 การชักชวนชุมชนเข้ามีส่วนร่วม การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืน โดยรัฐบาลวางนโยบาย และแผน โครงการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการ ท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาการ ท่องเที่ยวตั้งแต่ เริ่มต้น โดยองค์กรของรัฐ และองค์กรของชุมชนมีส่วนร่วมการจัดดำเนินการ ตั้งแต่ ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินการทุกขั้นตอนเพื่อป้องกันการขัดแย้ง อาจเกิดขึ้น

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์การชุมชนท้องถิ่น แท้จริง ตั้งแต่วางแผนและควบคุมการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว โดยชุมชนท้องถิ่นเอง ทั้งนี้ชุมชน ท้องถิ่นต้องมีศักยภาพ และประสิทธิภาพ ค่อนข้างมาก

2. วิธีการรวบรวมของชุมชนท้องถิ่น

2.1 การรวมประชุม เสนอปัญหาข้อขัดข้อง ต่อการท่องเที่ยว

2.2 การให้คำปรึกษา ร่วมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

2.3 การสำรวจปัญหาข้อขัดข้องชุมชน

2.4 การร่วมประสานงานวางแผน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนต้องคัดเลือก

ตัวแทนร่วมในการบริหารจัดการ

2.5 เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น การได้สวนสาธารณะ

2.6 การออกเสียงประชามติ โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐหรือองค์กรของรัฐ

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รวมทั้งวิธีการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวของชุมชนอย่างประหยัด และคุ้มค่าที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมการลงทุน ตามความสามารถ ซึ่งอาจร่วมกระทำในรูปแบบกลุ่มชุมชน หรือกลุ่มสหกรณ์

การมีส่วนร่วมดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งการมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาด้านต่างๆ

2.5 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 โครงการท่องเที่ยวกรมรบพิเศษที่ 5 (5th SpecialForceRegimentTourism Project)

2.5.2 โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อ่าวมะนาว กองบิน 53 ประจวบคีรีขันธ์

2.5.1 โครงการท่องเที่ยวกรมรบพิเศษที่ 5

1) ชื่อโครงการและหน่วยงานเจ้าของโครงการ

- ชื่อโครงการ โครงการท่องเที่ยวกรมรบพิเศษที่ 5

- ชื่อเจ้าของโครงการ กรมรบพิเศษที่ 5 กองพลรบพิเศษที่ 1 หน่วยบัญชาการ

สงครามพิเศษ

2) หลักการและเหตุผล

ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลและกองทัพบก เปิดการท่องเที่ยว โดยอาศัยศักยภาพด้านสถานที่และกำลังพลที่มีอยู่เต็มสามารถ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาพักผ่อนภายในกรมรบพิเศษที่ 5 อันจะส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในหน่วยงาน บังเกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน กรมรบพิเศษที่ 5

3) วัตถุประสงค์โครงการ

- เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวภายในกรมรบพิเศษที่ 5 โดยอาศัยศักยภาพด้านสถานที่และด้านกำลังพลที่มี
- เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ ด้านการท่องเที่ยวใน กรมรบพิเศษที่ 5
- เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนรอบครัว กรมรบพิเศษที่ 5
- เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรักษาสมดุลธรรมชาติ และระบบนิเวศภายในพื้นที่ท่องเที่ยวของกรมรบพิเศษที่ 5

4) เป้าหมาย

กรมรบพิเศษที่ 5 จะเป็นสถานที่จัดการท่องเที่ยวของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ กองทัพบกที่ดี มีมาตรฐานด้านการจัดการ สะอาด เรียบร้อย สวยงาม และบรรยากาศเป็นธรรมชาติที่สุดแห่งหนึ่งของ จังหวัดเชียงใหม่

5) ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยว

กรมรบพิเศษที่ 5 เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่ง สอดคล้องยุทธศาสตร์ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ และกองทัพบก

6) ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2544 – 30 กันยายน 2548

7) หน่วยรับผิดชอบ

- ฝ่ายกิจการพลเรือน กรมรบพิเศษที่ 5 รับผิดชอบหลักในการวางแผน อำนวยการปฏิบัติด้านการจัดการท่องเที่ยว

- ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายกิจการพลเรือนเป็นหน่วยรับผิดชอบหลักการดำเนินการวางแผน อำนวยการ กำกับดูแลการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

- หน่วยดำเนินการ กรมรบพิเศษที่ 5 กองพันรบพิเศษที่ 1 กองพันรบพิเศษที่ 2 ให้การสนับสนุนดำเนินการเต็มขีดความสามารถโดยไม่กระทบภารกิจหลักในการป้องกันประเทศ

8) การบริหารจัดการและการประเมินผล

- ตัวชี้วัดผลสำเร็จโครงการ
 - ก. จำนวนการใช้บริการท่องเที่ยวซ้ำ มี มาก ถึง มากที่สุด
 - ข. จำนวนนักท่องเที่ยว เพิ่มจำนวนมากขึ้น
 - ค. คุณภาพชีวิตชุมชน ครอบครัว กรมรบพิเศษที่ 5 ดีขึ้น
 - ง. สภาพแวดล้อมบรรยากาศธรรมชาติ สะอาด เรียบร้อย เป็นระเบียบ
- กลไกการติดตามประเมินผล ฝ่ายกิจการพลเรือน กรมรบพิเศษที่ 5 บันทึกสถิติ ปัญหา ข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยว

9) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- โครงการท่องเที่ยวกรมรบพิเศษที่ 5 สำเร็จเป็นรูปธรรม
- คุณภาพชีวิต รายได้ ชุมชน ครอบครัว กรมรบพิเศษที่ 5 ดีขึ้น
- รูปแบบการดำเนินการมีมาตรฐาน การจัดการ ที่ดี

2.5.2 โครงการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอ่าวมะนาว

1) ชื่อโครงการและหน่วยงานเจ้าของโครงการ

- ชื่อโครงการ โครงการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกองบิน 53 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- หน่วยงานเจ้าของ โครงการกองบิน 53 กองพลบินที่ 4 กองบัญชาการยุทธอากาศ

2) วัตถุประสงค์โครงการ

เพื่อปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เขตของกองบิน 53 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อันประกอบด้วยชายทะเลอ่าวมะนาว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับบริการนักท่องเที่ยวและอุทยานประวัติศาสตร์ สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา 8 ธันวาคม 2484 ให้มีความสมบูรณ์พร้อมเอื้ออำนวยต่อการบริการนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันสามารถอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาสีเขียวแควดล้อม ให้คงอยู่แบบยั่งยืน ต่อไป

3) ผลที่คาดหวัง

- ในช่วงดำเนินการปรับปรุง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อ่าวมะนาว อุทยานประวัติศาสตร์ 8 ธันวาคม 2484 จะเกิดการจ้างแรงงานในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และบริเวณใกล้เคียงเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ผู้ว่างงานและคนยากจน

- โครงการเสร็จสมบูรณ์คาดว่าจะเกิดแรงจูงใจ ผลักดันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศสนใจเข้าท่องเที่ยว และใช้บริการท่องเที่ยวอ่าวมะนาวและเข้าชมบริเวณพื้นที่

อุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาหาความรู้และระลึกถึงประวัติศาสตร์ สงครามมหาเอเชียบูรพา มากขึ้นส่งผลให้เกิดการขยายตัวธุรกิจค้าขาย และภาคบริการที่เกี่ยวข้องจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และยังก่อให้เกิดรายได้เงินตราต่างประเทศ

4) เงินลงทุนโครงการ

โครงการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กองบิน 53 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวม 82,996,730 บาท แบ่งเป็น

- จัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับการท่องเที่ยวชายทะเลอ่าวมะนาว ประกอบด้วยร้านจำหน่ายของที่ระลึกและของพื้นเมือง 72 จุด พื้นที่จอดรถประมาณ 100 คัน ทางเดินเท้า (Side walk) ระยะ 400 ม. รวม 3,498,560 บาท
- จัดสร้างถนนวงออกก้างกายระยะ 560 ม. พื้นที่จอดรถเพิ่มเติมประมาณ 100 คัน รวม 1,489,600 บาท
- ปรับปรุงร้านอาหารชายทะเลมาตรฐานสุขอนามัย 24 ร้าน รวม 3,000,000 บาท
- ปรับปรุงถนนชายทะเลอ่าวมะนาว ระยะ 3.84 กม. กว้าง 8 ม. รวม 15,000,000 บาท
- สร้างระบบบำบัดน้ำเสียลคมลภาวะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว รวม 10,000,000 บาท
- จัดสร้างกิจกรรมค่ายพักแรม และเดินป่า เพื่อการท่องเที่ยว รวม 9,130,000 บาท
- จัดสร้างอาคารศูนย์บริหารร่างกาย พร้อมอุปกรณ์ รวม 5,000,000 บาท
- ปรับปรุงสนามกอล์ฟ 9 หลุมพร้อมสร้าง CLUB HOUSE รวม 21,000,000 บาท
- พัฒนาพิพิธภัณฑ์อุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมสงครามมหาเอเชียบูรพา 8 ธันวาคม 2484 รวม 14,874,593 บาท

5) พื้นที่ดำเนินการ

- พื้นที่ดำเนินการ ภายในเขตกองบิน 53 กองพลบินที่ 4 กองบัญชาการยุทธทางอากาศ

6) แผนการดำเนินการ

- วิธีดำเนินการ
กองบิน 53 ดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ของหน่วย จัดจ้างแรงงาน ประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก จ้างแรงงานที่เกินขีดความสามารถ
- ระยะเวลาดำเนินการ เวลาในการดำเนินการรวมทั้งสิ้น 270 วัน

7) การวิเคราะห์ผลประโยชน์ของโครงการเบื้องต้น

- ผลตอบแทนการลงทุน

คาดจะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้บริการปีละประมาณ 70,000 คน เกิดรายได้ปีละ 140,000,000 บาท นักท่องเที่ยวต่างประเทศ ใช้บริการปีละประมาณ 1,000 คน เกิดรายได้ปีละ 4,500,000 บาท (เกณฑ์ใช้จ่ายเฉลี่ย ไทย 2,000 บาท/ คน ชาวต่างประเทศ 100 เหรียญสหรัฐ / คน)

8) ความพร้อมของโครงการ

ปัจจุบันกองบิน 53 เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับประชาชนทั่วไป ตามนโยบายของกองทัพอากาศ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวตามโครงการดำเนินการบนพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตท่องเที่ยวกองบิน 53 ดังนั้นโครงการฯ จึงมีความพร้อม และ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยเหนือทั้ง ด้านนโยบาย และพื้นที่ โครงการฯ

9) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวอ่าวมะนาว ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ผลจากการใช้บริการท่องเที่ยวก่อให้เกิด ผลกระทบสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ มลภาวะ น้ำเน่าเสีย และขยะมูลฝอย ได้เตรียมแก้ปัญหากำหนดระบบบำบัดน้ำเสีย และการสร้างที่ทิ้งขยะที่ได้มาตรฐาน

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จินตนา แสงวงศ์ (2543) การศึกษาวิจัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กองพลรบพิเศษที่ 2 พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กองพลรบพิเศษที่ 2 สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ มีองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามที่สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยกำหนด (2540) เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก
2. ด้านการจัดการ เป็นการจัดการอย่างยั่งยืนครอบคลุมการอนุรักษ์ ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลภาวะ รวมทั้งการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
3. ด้านกิจกรรมและขบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อขบวนการเรียนรู้ โดยได้มีการพัฒนาสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ชุมชน ท้องถิ่น และผู้ประกอบการในการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

4. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในทุกขั้นตอน การจัดการเพื่อผลประโยชน์ชุมชนท้องถิ่น

การจัดการท่องเที่ยว กองพลรบพิเศษที่ 2 ตอบสนองความพึงพอใจนักท่องเที่ยว สร้างสรรค์สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต่อไป

รวิภา หอมเศรษฐี (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่เดินทางมาจังหวัดเชียงราย และบุคคลที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ พิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวช่วงครึ่งปีแรก สูงกว่าเป้าหมายในระดับมาก และปริมาณรายได้จากการท่องเที่ยวช่วงครึ่งปีแรก สูงกว่าเป้าหมายระดับปานกลาง และระดับความพึงพอใจนักท่องเที่ยว ต่อการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการท่องเที่ยวจังหวัดเชียง อยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับนโยบายและการบริหารที่สัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ ความพร้อมของอุทยานการท่องเที่ยว ความเพียงพอของทรัพยากรทางการบริหาร ความรู้ความสามารถของบุคลากร การประชาสัมพันธ์ กระบวนการติดต่อสื่อสาร และการสนับสนุนของบุคลากร รวมทั้งปัจจัยสภาวะทางสังคม ส่วนปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เรียงตามลำดับ ได้แก่ การขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก บริเวณแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม การเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ราคาสินค้าและบริการ การประชาสัมพันธ์ไม่ดีเพียงพอ และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินนักท่องเที่ยว

สุเทพ เย็นสุข (2540) ศึกษาหาแนวทางในการจัดการและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติสิรินาถ (หาดในยาง) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างให้ความเห็นว่าสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงฟื้นฟูเป็นอันดับแรกคือ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ รองลงมาคือ นโยบายและการจัดการ จากผลการศึกษาผู้วิจัยได้เสนอแนะรูปแบบการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสิรินาถ (หาดในยาง) ในรูปแบบของแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟู 3 แผนดังนี้

1. แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์ และปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการ
2. แผนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
3. แผนปลูกจิตสำนึก

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่) พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีความพร้อมต่อการท่องเที่ยวในทุกด้าน โดยพัฒนาความพร้อมด้านต่างๆ ให้พอเพียงต่อการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงเห็นควรมีการกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

1. แนวทางพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ส่งเสริมให้มีการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ที่มีศักยภาพแต่ยังไม่มี การนำเสนอ การฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

1.1 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามาจับบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้คงคุณค่าและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

1.2 ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวแหล่งใหม่ขึ้นในบริเวณใกล้เคียงเพื่อการกระจายนักท่องเที่ยว จากแหล่งท่องเที่ยวหนาแน่นในฤดูกาลท่องเที่ยว ป้องกันไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว อันจะทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

1.3 สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการอย่างถูกต้อง

1.4 สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ เพื่อให้ทรัพยากรท่องเที่ยวยั่งยืนตลอดไป

2. แนวทางสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

2.1 ส่งเสริมพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว ให้ครอบคลุมและมีมาตรฐานระดับสากล เพื่อสร้างความพึงพอใจและความประทับใจนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด

2.2 ส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางสู่จุดหมายปลายทางโดยสวัสดิภาพ

2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชน โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น หรือองค์กรเข้ามาลงทุนด้านการบริการการท่องเที่ยวเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

2.4 สนับสนุนให้มีสร้างศูนย์ประชุม และศูนย์แสดงสินค้านานาชาติ ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมและแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

2.5 สนับสนุนให้สนามบินจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของการบินของภูมิภาค โดยเป็นที่จอดพัก ของสายการบินในภูมิภาค

3. แนวทางพัฒนาตลาดท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

3.1 ส่งเสริมให้คนไทยจากจังหวัดอื่นเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน

3.2 สนับสนุนการจัดประชุมหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การทัศนศึกษา จัดงานแสดงสินค้า และการนำเที่ยวเป็นรางวัลที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

3.3 สนับสนุนให้ธุรกิจนำเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวสู่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงให้มากขึ้น อาจต้องมีการนำเที่ยวในราคาพิเศษนอกฤดูกาลท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงนั้นให้มากขึ้น

3.4 ส่งเสริมเพิ่มการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการได้ตลอดทั้งปี โดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องเวลา

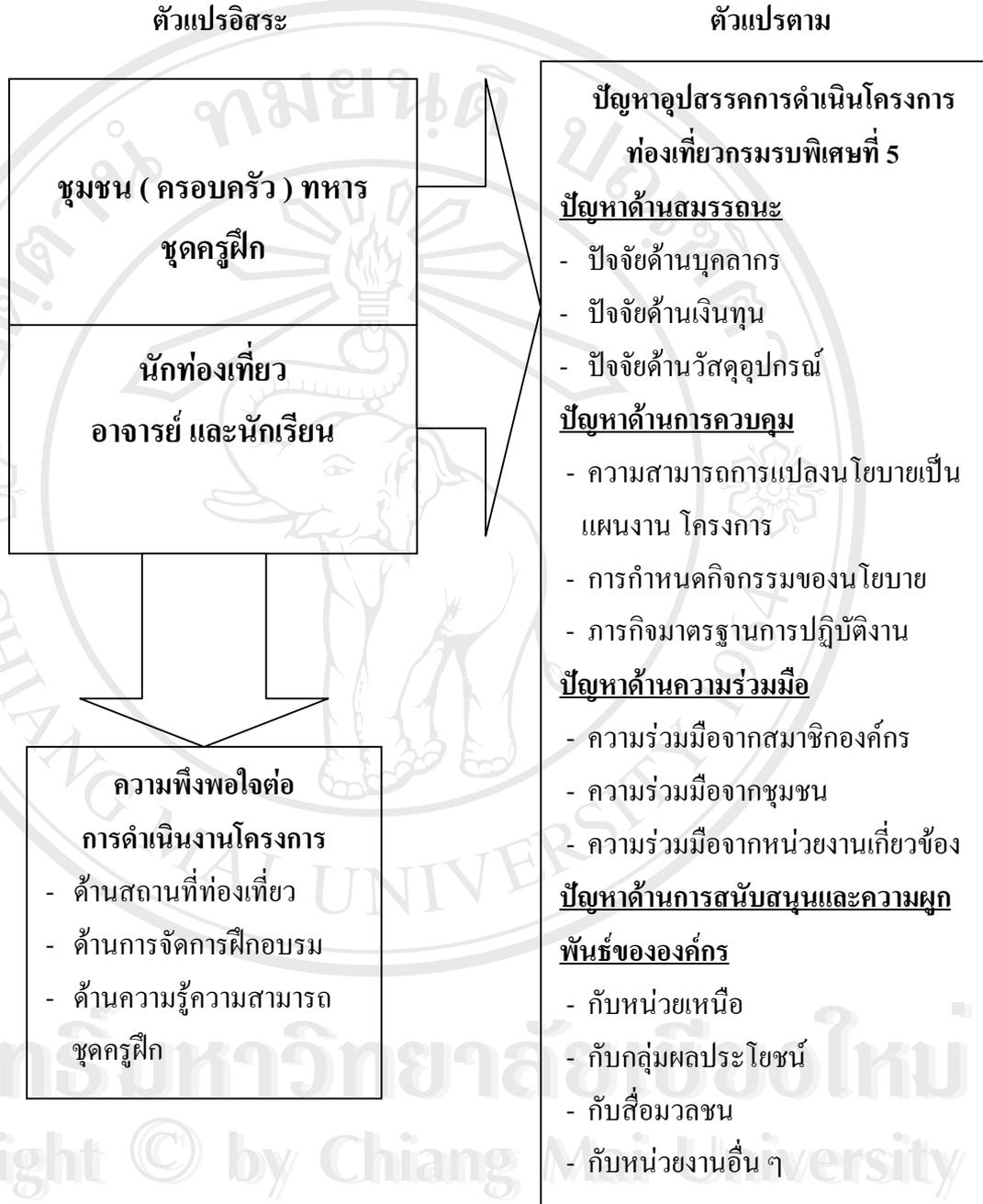
3.5 ส่งเสริมความร่วมมือ กับประเทศในกลุ่มภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ด้านการพัฒนา และส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาค

ศูนย์วิจัยวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ศึกษาวางแผนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีศึกษาภาคใต้ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันได้แก่ กลุ่มหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ธรรมชาติส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่นๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ กลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ ในภาคเอกชน ควรเข้าใจแนวคิดและปรัชญาของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวเมื่อเข้าไปในพื้นที่ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มไม่ให้สูงเกินกว่าจะดูแลได้และเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากเกินไป และ กลุ่มประชาชนท้องถิ่นหรือองค์กรเอกชนควรมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรระดับ

ท้องถิ่นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรักษาค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีไว้ สร้างจริยธรรมในการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น การประสานความร่วมมือของกลุ่มต่างๆที่กล่าวไปข้างต้นนี้เองจะนำไปสู่การบรรลุถึงเป้าหมายสำคัญของปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปฐพี อากมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) วิจัยเรื่อง โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าขณะที่การท่องเที่ยวเดินป่าในภาคเหนือตอนบนกำลังขยายตัวได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขาแต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ผู้คนในท้องถิ่นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ภาครัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเดินป่าเป็นนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติเดียวกัน มีกฎหมายควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบในทางลบ สำหรับภาคเอกชนก็ควรให้ความร่วมมือ และคำนึงถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นจรรยาที่สำคัญ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างดีแล้ว การท่องเที่ยวแบบเดินป่าพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved